

Ostatnim z weteranów zabierających głos w dyskusji był L. Wypijewski (Poznań). Podziękował serdecznie organizatorom sesji i historykom za podjęcie szerokich badań problematyki Powstania. Stwierdził, że Polska Ludowa najpełniej doceniła znaczenie Powstania Wielkopolskiego i trud żołnierski uczestników tamtych wydarzeń.

Doc. dr S. Kubiak (dyrektor Biblioteki Głównej UAM) w swym wystąpieniu omówił postawę mniejszości niemieckiej na terenie Wielkopolski wobec walki zbrojnej Polaków.

Dr J. Prędkki (UAM) rozpatrywał zagadnienie stosunku Niemieckiej Partii Ludowej do kwestii granic II Rzeczypospolitej.

Doc. dr L. Trzeciakowski (UAM) wykazał, że źródeł zbrojnego powstania na terenie Wielkopolski należy doszukiwać się w całej wcześniejszej działalności społeczeństwa polskiego w zaborze pruskim. Przeprowadził też ciekawą paralelę między powstaniami wielkopolskimi 1806, 1848 i 1918 r.

Dr Z. Dworecki (UAM) zajął się dotychczas zupełnie nie opracowanym zagadnieniem udziału cudzoziemców walczących po stronie polskiej w Powstaniu. W walkach uczestniczyli nie tylko byli jeńcy narodowości rosyjskiej, francuskiej czy serbskiej, ale i Niemcy — przy czym tych ostatnich było w szeregach powstańczych stosunkowo najwięcej.

Mgr J. Malicki (Poznań) omówił wkład pracowników służby zdrowia w akcję Powstania.

Płk mgr W. Ryżewski (Wojskowy Instytut Historyczny, Warszawa) zanalizował wpływ wojskowych doświadczeń powstańczych Wielkopolski na przebieg walk w czasie powstań śląskich. W Powstaniu Wielkopolskim walczyła znaczna część późniejszej kadry dowódczej na Śląsku. Natomiast do organizującej się jednolitej armii polskiej oddziały wielkopolskie wniosły, obok głębokiego poczucia patriotyzmu, także zdyscyplinowanie i karność.

Mgr P. Hauser (UAM) na podstawie cyklu artykułów gen. J. Dowbór-Muśnickiego, opublikowanych przez dziennik „Rzeczpospolita” w 1920 r., konfrontując je ze wspomnieniami Muśnickiego oraz praktyczną działalnością tego ostatniego w czasie walk powstańczych, naszkicował poglądy dowódcy Powstania Wielkopolskiego na sztukę wojenną.

Następnie referenci ustosunkowali się do głosów dyskusyjnych zarówno tych, które uzupełniały wywody referentów, jak i tych, które polemizowały ze stwierdzeniami zawartymi w referatach.

Zestawiając wyniki sesji prof. dr W. Jakóbczyk podkreślił fakt, że obrady wniosły wiele nowego materiału i przyczyniły się do pogłębienia wiedzy o Powstaniu Wielkopolskim.

Przemysław Hauser

XV SESJA POLSKO-NIEMIECKIEJ KOMISJI HISTORYCZNEJ

W dniach od 22 do 25 października 1968 r. w Berlinie obradowała XV Sesja Polsko-Niemieckiej Komisji Historycznej. Stronę polską w sesji reprezentowało jedenaście osób. Przedstawiono trzy referaty:

- 1) prof. dr A. Galos (Wrocław), *Kolonizacja w zaborze pruskim a kolonizacja wewnętrzna w Niemczech w latach osiemdziesiątych XIXw.*;
- 2) doc. dr J. Krasuski (Poznań), *Znaczenie tzw. Kulturkampf dla sprawy polskiej*;
- 3) doc. dr M. Pirko (Warszawa), *Marks i Engels a sprawa polska*.

Strona niemiecka przedstawiła następujące referaty i komunikaty:

- 1) dr R. Weber (Berlin), *Niemiecka demokracja drobnomieszczańska a kwestia polska w latach 1831—1863*;
- 2) dr H. Hesselbarth (Berlin), *Samodzielna polityka zagraniczna klasy robotniczej w ujęciu Marksa i Engelsa oraz miejsce Polski w tej koncepcji*;
- 3) dr J. Mai, *Stanowisko klas posiadających w Prusach — Niemczech wobec kwestii polskiej w latach osiemdziesiątych XIX w.*;
- 4) dr E. Ullmann, *Stosunek SPD do kwestii polskiej w końcu XIX w.* (komunikat);
- 5) dr H. Lemke, *Stanowisko partii niemieckich w kwestii polskiej w okresie I wojny światowej* (komunikat).

W pierwszym dniu obrad przed południem przeprowadzono dyskusję nad referatami M. Pirki i H. Hesselbartha. M. Pirko omówił krytycznie przegląd historiografii polskiej dotyczącej stosunku Marksa i Engelsa do kwestii polskiej, podczas gdy referent niemiecki temat ten ujął na szerokim tle tzw. strategii rewolucyjnej lub polityki zagranicznej klasy robotniczej. Pojęcie samodzielnej polityki zagranicznej klasy robotniczej nie zostało jednak jasno określone. Oba referaty wzbudziły ożywioną wymianę zdań, w której głos zabierało piętnastu dyskutantów. W dyskusji podejmowano m. in. takie kwestie jak: stosunek Marksa i Engelsa do kwestii narodowej w ogóle (F. H. Gentzen, Z. Grot, F. Ryszka), przyczyny szczególnego zainteresowania się kwestią polską (A. Czubiński, S. Kieniewicz, E. Ullmann, T. Jędruszczak), miejsce kwestii polskiej w rewolucyjnej koncepcji marksizmu (A. Czubiński, E. Ullmann, H. Scheel), odbicie poglądów Marksa i Engelsa na kwestię polską w polskim ruchu robotniczym (A. Czubiński, Jeske, H. Lemke, E. Ullmann, M. Pirko, T. Jędruszczak i in.). Szczególne kontrowersje budziła ocena działalności R. Luksemburg i jej ujęcie kwestii narodowej.

W godzinach popołudniowych tego samego dnia podjęto dyskusję nad referatami J. Krasuskiego i R. Webera. Toczyła się ona również w dniu 23 października przed południem. Omówiono w niej wszechstronnie rozwój liberalizmu w Niemczech oraz stanowisko niemieckiego liberalizmu wobec kwestii polskiej od czasów napoleońskich (wojna wyzwoleńcza 1812 r.) do końca XIX w. Szczególnie aktywnie występowali: S. Kieniewicz, Z. Grot, A. Galos, F. Ryszka i G. Schillfert.

W godzinach popołudniowych w dniu 23 października referaty przedstawił J. Mai i A. Galos. Szczególną polemikę wywołała teza J. Maia, który m. in. stwierdził, że eksport kapitału niemieckiego do Rosji stanowił ważny środek realizacji polityki imperialistycznego parcia na wschód. Z tezą tą polemizował głównie H. Lemke, który cytował liczne przykłady dowodząc, iż nie ma bezpośredniego związku pomiędzy eksportem kapitału a rozwojem niemieckich wpływów politycznych. Inni dyskutanci nawiązywali do referatu Galosa, wykazując powiązania zachodzące pomiędzy polityką uprzemysłowienia Niemiec a kolonizacją na wschodzie (K. Jonca, F. H. Gentzen, J. Mai, E. Ullmann).

W dalszym ciągu wysłuchano komunikatów E. Ullmanna i H. Lemkego. Informacja na temat „stosunku partii niemieckich do kwestii polskiej w okresie I wojny światowej” nie wzniosła istotnie nowych, polemicznych akcentów. Wywody referenta były na ogół zgodne z tezami historiografii polskiej (L. Grosfeld, H. Jabłoński, J. Knebel, J. Pajewski). Natomiast E. Ullmann ustosunkował się krytycznie do literatury przedmiotu¹. Polemizował on zwłaszcza z tezami prac B. Danilczuka, który — zdaniem referenta — zbyt jednostronnie i negatywnie ocenił stanowisko SPD w kwestii narodowej². Występował też generalnie w obronie koncepcji R. Luksem-

¹ Komunikat E. Ullmanna opierał się o autoreferat jego rozprawy doktorskiej z 1964 r. pt. *Stosunek SPD do PPS zaboru pruskiego w latach 1890—1907. Przyczynek do biografii Róży Luksemburg*.

² Zob. B. Danielczuk, *Ruch robotniczy w Wielkopolsce 1871—1914*. Toruń 1961; tenże, *Działalność SPD i PPS zaboru pruskiego w Poznańskim w latach 1891—1914*. Toruń 1962.

burg podnosząc jej niedocenione — według Ullmanna — przez Danilczuka zasługi dla rozwoju ruchu robotniczego w zaborze pruskim. Nie wyjaśnił on jednak przyczyny słabości tego ruchu, pominął także całkowicie złożony problem polskich robotniczych organizacji niesocjalistycznych. Przyjęte przez Ullmanna kryterium podziału na organizacje nacjonalistyczne i internacjonalistyczne problemu tego nie wyjaśnia, zwłaszcza że dla klasy robotniczej narodu uciskanego rozróżnienie nacjonalizmu i patriotyzmu jest bardzo nikłe.

W dniu 24 października odbyły się posiedzenia robocze podkomisji (Historii Śląska i Historii Pomorza, którą przemianowano w Podkomisję Historii Obszarów Północnych NRD i PRL) i całej Komisji. Oceniono stan realizacji planu współpracy naukowej, wymieniono informację na temat nauczania historii w Polsce i w NRD, wymieniono informacje o najnowszych publikacjach w zakresie historii oraz opracowano plan pracy Komisji i Podkomisji na rok 1968/1969.

Podjęto decyzję, że następna sesja Komisji odbędzie się w maju 1969 r. w Polsce.

Antoni Czubiński

IV KONGRES TOWARZYSTWA HISTORYCZNEGO NRD

W dniach od 9 do 11 X 1968 r. w Lipsku obradował IV Kongres Towarzystwa Historycznego NRD. Towarzystwo to zostało założone w 1958 r., obchodziło więc jubileusz 10-lecia swego istnienia. Skupia ono zarówno pracowników naukowo-badawczych, archiwistów, nauczycieli, jak i miłośników historii oraz działaczy kulturalno-oświatowych¹. W Kongresie brało udział około 1200 członków Towarzystwa oraz kilka delegacji zagranicznych (bułgarska, polska², radziecka³ i węgierska).

Obowiązki przewodniczącego DHG od 1965 r. pełnił wybrany podczas III Kongresu prof. dr G. Schillfert. Kolejne zebranie organizacyjne DHG odbyło się w dniu 10 października 1968 r. Przewodniczącym nowego prezydium został prof. dr Joachim Streisand. Na plenarnym posiedzeniu Kongresu w dniu 9 X 1968 r. wygłoszono dwa referaty: 1) prof. dr Ernst Diehl (Berlin), *Znaczenie rewolucji listopadowej 1918 r. w Niemczech*; 2) prof. dr J. Streisand (Berlin), *Obraz historii i świadomość historyczna w kształtowaniu rozwiniętych stosunków społecznych socjalizmu (Geschichtsbild und Geschichtsbewusstsein bei der Gestaltung der entwickelten gesellschaftlichen System des Sozialismus)*.

Na posiedzeniu plenarnym Kongresu przeprowadzono nad nimi dyskusję.

Dalsze obrady w dniu 10 i 11 października toczyły się w sekcjach, które omawiały następujące zagadnienia: 1) Znaczenie rewolucji listopadowej, 2) Rola świadomości historycznej w kształtowaniu się społeczeństwa socjalistycznego, 3) Strategia i taktyka burżuazji w walce pomiędzy imperializmem i socjalizmem, 4) Zjednoczenie Rzeszy Niemieckiej w 1871 r. — przyczyny i skutki, 5) Rozwój idei socjalizmu w niemieckim ruchu robotniczym w toku walki o demokrację, postęp społeczny i socjalizm, 6) Charakter i rola oraz historyczne znaczenie rewolucji naukowo-technicznej w walce ruchu robotniczego przeciw imperializmowi, 7) Antyimperialistyczna walka wyzwolenicza ludów Afryki, Azji i Ameryki o demokrację narodową, 8) Przedkapitałistyczne formacje społeczne, 9) Rewolucje okresu przejściowego od Średniowiecza do czasów nowożytnych.

¹ Zob. *Deutsche Historiker-Gesellschaft. Rechenschaftsbericht des Präsidiums (Wahlperiode 1965 bis 1968). Material zur Mitgliederversammlung der DHG am 9. Oktober 1968 in Leipzig.*

² W skład delegacji wchodził: prof. dr J. Dutkiewicz (przewodniczący), doc. dr A. Czubiński i doc. dr A. Mączak.

³ Na czele delegacji stał akademik W. M. Chwostow, w skład jej zaś wchodził: k. n. G. A. Bielow, D. S. Dawidowicz, J. S. Drabkin, I. P. Rachmanowa, R. M. Jliuchina, W. T. Fomin, I. S. Kremer.